

ti'nin dağılması için Osmanlılık ve İslâmcılık çıkar yol değildir. Eser yayımlandığı zaman Ali Kemal ve Ahmed Ferid (Tek) tarafından ağır bir dille tenkit edildi. Bu eserin neşrinden çok sonraları yine Türkçülük görüşünden hareketle yazdığı Osmanlı tarihine ait tenkidî fikirler dolayısıyla Osmanlılar'ın, *Türk Yurdu* nda neşrettiği "Cengiz Han" vb. yazılarıyla ise İslâmcılar'ın şiddetli tenkidine uğradı. Alaycı ve eleştirici bir karaktere sahip bulunan Akçura'nın fikirleri Cumhuriyet Türkiyesi'nin fikrî kuruluşunda da etkili olmuş görünmektedir.

Diğer önemli eserleri şunlardır: *Ulûm ve Târih* (Kazan 1906); *Üç Haziran Vak'a-i Müessifesi* (Orenburg 1907); *Eski Şûrâ-yı Ümmet'te Çıkan Makalelerinden* (İstanbul 1329); *Osmanlı Saltanatı Müessesâtı Tarihine Dair Bir Tecrübe* (*Bilgi Mecmuası*, İstanbul 1913); *Mevkufiyet Hâtıraları* (I. bs., Kazan 1907; 2. bs., İstanbul 1330); *Rusya'daki Türk-Tatar Müslümanlarının Şimdiki Vaziyeti ve Emelleri* (İstanbul 1914); *Şark Meselesine Ait Târih-i Siyâsî Notları* (İstanbul 1336); *Türk Yılı 1928* (İstanbul 1928); *Târih-i Siyâsî Dersleri* (I-IV, İstanbul 1927-1935); *Osmanlı Devleti'nin Dağılma Devri* (İstanbul 1940; Ankara 1985); *Ta Kendim yahut Defter-i Âmâlim* (İstanbul 1944).

BİBLİYOGRAFYA :

Gövsâ, *Türk Meşhurları*, s. 28; Muharrem Feyzi Togay, *Yusuf Akçura'nın Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1944; Samet Ağaoğlu, *Babamın Arkadaşları*, İstanbul 1969, s. 68-72; Özege, *Katalog*, I, 362; III, 1181; IV, 1585, 1628; V, 1949; Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul 1979, s. 380-387; David Kushner, *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu 1876-1908* (trc. Şevket Serdar Türet v.dğr.), İstanbul 1979, s. 7, 19, 154; François Georjeon, *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri - Yusuf Akçura 1876-1935* (trc. Alev Er), Ankara 1986; Ahmet Temir, *Yusuf Akçura*, Ankara 1987; Hâmit Z. Koşay, "Yusuf Akçura", *TTK Belleten*, XLI/162 (1977), s. 389-400; TA, I, 319; M. Şükrü Hanoğlu, "Türkçülük", *TCTA*, V, 1397; "Akçura Yusuf", *TDEA*, I, 87-88.

Nuri Yüce

AKD

(bk. AKİD).

AKDA'I-KUDÂT

(bk. KÂDILKUDÂT).

AKDAĞ, Mustafa

(1913-1973)

Osmanlı Devleti'nin iktisadî-içtimai tarihi ve Celâli isyanları üzerindeki araştırmalarıyla tanınan tarihçi.

Yozgat'ta Boğazlıyan ilçesinin Günyayla köyünde doğdu. Çanakkale muharebelerinde şehid olan bir çiftçinin oğludur. İzmir Öğretmen Okulu'nu ve Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü'nü bitirdi (1939). Önce Kars Lisesi'nde tarih öğretmenliği yaptı; daha sonra Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde çalıştı (1944). 1947'de Gazi Eğitim Enstitüsü'ne, bir yıl sonra da Diyarbakır Öğretmen Okulu'na tayin edildi. "Celâli İsyânlarının Başlaması" adlı teziyle doktor (1945), "Celâli Fetretü 1597-1603" adlı çalışmasıyla da doçent oldu (1951). Aynı yıl Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yabancı Tarih Kürsüsü'ne getirildi. 1958'de profesörlüğe yükseltildi; 1972'de üniversiteden uzaklaştırılınca kadar bu görevde kaldı. 12 Mart döneminde bir ara tutuklandı; serbest bırakıldıktan bir süre sonra mahkemesi devam ederken öldü.

Mustafa Akdağ'ın, Osmanlı Devleti'nin iktisadî ve içtimai tarihi ve özellikle halk ayaklanmaları gibi hemen hiç işlenmemiş konularda arşiv çalışmalarına dayanarak meydana getirdiği eserleri bazı çevrelerde takdirle karşılanmışsa da topladığı ilgi çekici malzemeyi değerlendirmesi bakımından Halil İnalçık ve Osman Turan gibi tarihçilerin ağır tenkitlerine uğramıştır. Mustafa Akdağ'ın *Türk Tarih Kurumu Belleten'i* ve *Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*'nde yayımlanan birçok makalesi dışındaki eserleri şunlardır: *Büyük Celâli Karışıklıklarının*

Başlaması (Ankara 1963); *Celâli İsyânları 1550-1603* (Ankara 1963); *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimai Tarihi*, I (Ankara 1959), II (Ankara 1971); *Türk Halkının Dirlik Düzenlik Kavgası - Celâli İsyânları*. Yazarın ölümünden sonra Musa Çadırcı tarafından yeniden ele alınan ilk iki kitabın genişletilmiş baskıları da yapılmıştır (Ankara 1975).

BİBLİYOGRAFYA :

Halil İnalçık, "Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin İktisadî Vaziyeti Üzerinde Bir Tetkik Münasebetiyle", *TTK Belleten*, XV/60 (1951), s. 629-684; Osman Turan, "Selçuklular Hakkında Yeni Bir Neşir Münasebetiyle", a.e., XXIX/116 (1965), s. 639-660; Turgut Akpınar, "Amasya Tarihi Yazarı Hüseyin Hüsameddin ve Bilinmeyen Eserleri", *Bibliyografya: Kitap Haberleri Bülteni*, I/3, İstanbul 1972; Yücel Özkaya, "Prof. Mustafa Akdağ'ı Kaybettik", a.e., II/3, Ankara 1973.

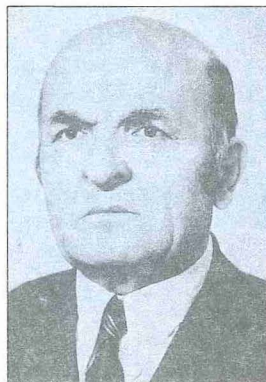
TURGUT AKPINAR

AKDENİZ

Kuzeyde Avrupa, güneyde Afrika ve doğuda Asya ile çevrilmiş büyük iç deniz.

COĞRAFYA. Dünyanın en büyük iç denizi olan ve yüzölçümü 2.5 milyon km²'yi geçen Akdeniz, batıda Cebelitârik Boğazı ile Atlas Okyanusu'na bağlı olduğu gibi 1869'dan itibaren de Süveyş Kanalı ile Kızıldeniz'e ve dolayısıyla Hint Okyanusu'na bağlanmıştır. Cebelitârik Boğazı'ndan Suriye kıyılarına kadar uzunluğu 3800 km. kadardır. Yeryüzünde karalar arasında bu kadar fazla soku- lan başka bir deniz yoktur ve bu özelliğinden dolayı Batı dillerinde "karalar arasındaki deniz" anlamını taşıyan isimlerle anılmaktadır (İng. Mediterranean Sea, Alm. Mittelländisches Meer, Fr. Mer Méditerranée). Batı-doğu doğrultusundaki uzunluğunun fazla olmasına karşılık genişliği azdır. Cenova ile Tunus kıyıları arasında 800 km., Matapan Burnu hizasında 400 km., Türkiye ile Mısır kıyıları arasında 530 km. kadar olan genişlik, İtalya'nın güneyindeki Taranto kıyıları ile Sirte körfezi arasında 1000 kilometreyi bulur.

Akdeniz, orta kesimlerde Sicilya ile Tunus arasında çok fazla darlaşır ve genişliği 138 kilometreye inen bu dar kesimin doğusunda kalan bölüme Doğu Akdeniz havzası, batısında kalan bölümü de Batı Akdeniz havzası adı verilir. Asıl geniş ve kesintisiz alan Tunus ile

Mustafa Akdağ